

KS. PIOTR PETRYK

REFORMA LITURGICZNA W DIECEZJI LUBELSKIEJ

Diecezja lubelska, położona w południowo-wschodniej części Polski, została utworzona w 1805 r. z terenów należących wcześniej do diecezji chełmskiej i krakowskiej. Przed reorganizacją administracji Kościoła w 1992 r. obejmowała swym zasięgiem duże tereny o charakterze rolniczym. Jej południowe obszary weszły następnie w skład diecezji zamojsko-lubaczowskiej, natomiast dwa dekanaty przyłączono do diecezji sandomierskiej. W 1985 r. diecezja lubelska liczyła 320 parafie, 15 samodzielnych ośrodków duszpasterskich, 22 kościoły rektoralne. Liczba księży wynosiła wówczas 785¹. Specyfiką diecezji lubelskiej jest posiadanie na swoim terenie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W okresie posoborowym zespół liturgistów z KUL aktywnie włączył się w odnowę liturgiczną nie tylko w diecezji lubelskiej, ale wniósł ogromny wkład w życie liturgiczne i pastoralne Kościoła w całej Polsce. Trzeba zauważyć, że odnowa liturgii po Soborze Watykańskim II

Ks. dr PIOTR PETRYK – proboszcz parafii p.w. św. Ap. Piotra i Pawła w Tomaszowicach, wykładowca w Katedrze Teologii Liturgii KUL; adres do korespondencji: 21-008 Tomaszowice; e-mail: ppetryk@kuria.lublin.pl

¹ Zob. M. Z a h a j k i e w i c z. *Diecezja lubelska. Informator historyczny i administracyjny*. Lublin 1985 s. 488.

w omawianej diecezji była ściśle zsynchronizowana z życiem całego Kościoła w Polsce. Przypadła ona w trudnym czasie konfrontacji Ewangelii z ideologią materialistyczną, która przybrała na naszej ziemi charakter państwowy.

1. DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI LITURGICZNEJ W DIECEZJI LUBELSKIEJ

Konstytucja o liturgii Soboru Watykańskiego II postanowiła, iż „należy ustanowić Komisję Liturgiczną w poszczególnych diecezjach dla popierania akcji liturgicznej pod kierunkiem biskupa” (nr 45). Związanymi z liturgią są również, zalecane do ustanowienia przez powyższą Konstytucję soborową, Komisja Muzyki Kościelnej i Komisja Sztuki Kościelnej (nr 46).

Zgodnie z życzeniem Soboru biskup lubelski Piotr Kałwa dnia 4 II 1965 r. powołał do istnienia Diecezjalną Komisję Liturgiczno-Muzyczną, składającą się z dziewięciu osób. Pierwszym przewodniczącym tejże Komisji został mianowany ks. dr K. Kopka, a po jego śmierci od 1970 r. aż do 1992, czyli do czasu przejścia do diecezji zamojsko-lubaczowskiej, funkcję tę pełnił ks. prof. F. Greniuk, który w najwyższym stopniu przyczynił się do wdrażania posoborowej odnowy liturgicznej w diecezji lubelskiej, zwłaszcza że pełnił jednocześnie przez wiele lat funkcję rektora Wyższego Seminarium Duchownego. Miało to duży wpływ na liturgiczną formację intelektualną i duchową w Wyższym Seminarium Duchownym, która bardzo szybko została odnowiona w duchu nauczania soborowego. Od 1992 r. do chwili obecnej przewodniczącym Komisji Liturgicznej jest ks. dr Czesław Krakowiak, który od wielu lat jest też profesorem liturgiki w Seminarium.

W każdym dekanacie powołano również dekanalnych referentów liturgicznych, których rolą była promocja odnowy liturgicznej w parafiach poprzez m.in. podtrzymywanie łączności z Komisją Liturgiczną, stwarzanie we własnym kościele wzorowego ośrodka liturgicznego, gromadzenia dokumentacji liturgicznej²

Już na początku swojego istnienia Komisja zorganizowała szkolenie księży dotyczące nowego *Ordo Missae*. W kursie tym uczestniczyło 415 księży (75% prezbiterium diecezjalnego). Obejmował on dwa referaty teoretyczne i dwa ćwiczenia praktyczne: Mszę wzorcową i Mszę koncelebrowaną. Szkolenie zostało przeprowadzone na podstawie Instrukcji Świętej Kongregacji Obrzędów *Inter oecumenici* z dnia 26 IX 1964 r.³

Komisja w pierwszym roku swojego istnienia zorganizowała również kurs dla organistów, poświęcony roli muzyki i śpiewu w liturgii oraz doborowi śpiewów liturgicznych. Przygotowano odpowiednie wskazania normatywne⁴

² F. G r e n i u k. *Reforma liturgiczna w diecezji lubelskiej*. „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” (dalej skrót: WDL) 40:1966 s.151-152.

³ Tamże s. 152.

⁴ WDL 44:1970 s. 145.

Komisja zajęła się również przygotowaniem celebracji Mszy świętej koncelebrowanej. Pierwsza Msza święta koncelebrowana w diecezji lubelskiej, a także w Polsce, miała miejsce 14 I 1965 r. po powrocie biskupa diecezjalnego z III sesji Soboru⁵. Następne miały miejsce w kościele akademickim KUL 21 I 1965 r. i 7 III 1965 r. w kościele seminaryjnym. Po raz pierwszy Eucharystię ze śpiewem kanonu koncelebrovano w kościele Księży Jezuitów w Lublinie 15 XII 1965 r. z okazji zakończenia kursu komentatorów liturgicznych.

Zorganizowano również kurs dla księży, poświęcony Mszy koncelebrowanej, w dniu 24 I 1966 r., który przygotowywał do jej sprawowania w Wielki Czwartek tegoż roku. Wiele pytań dotyczyło sposobu przyjmowania Komunii świętej⁶.

⁵ Opis pierwszej koncelebrowanej Mszy świętej podaje ks. F. Greniuk: „Po uroczystym ingresie *per viam longam*, w czasie którego klerycy Wyższego Seminarium Duchownego śpiewali *Ecce Sacerdos*, Dostojny Celebrans w otoczeniu koncelebransów i asysty, ubrany na tronie w szaty pontyfikalne, przeszedł do ołtarza umieszczonego w prezbiterium, blisko balustrady, na dość wysokim podium. Odprawiał twarzą do wiernych. Msza święta była *de die*, tj. o świętym Hilarym, czytana, z objaśnieniami, prowadzonymi po mistrzowsku z ambony przez ks. dra Jana Skowronka. [...] W procesji od tronu do ołtarza mszalnego księgę Ewangelii niósł na czele subdiakon w towarzystwie akolitów. [...] Koncelebransi, zgodnie z przepisami, stali przy samym ołtarzu w następującym porządku: koncelebrans, archidiaconujący ks. prałat Konopka; po lewej stronie ks. Biskupa: *vis à vis* Celebransa ks. prałat P. Pałka; po jego prawej stronie ks. prałat M. Słowikowski; po lewej zaś ks. kan. B. Pylak. Po stronie Ewangelii przy krótszym boku ołtarza stał ks. infułat J. Dąbrowski, po stronie Lekcji zaś ks. kan. B. Efner. [...] Po kazaniu Dostojny Celebrans razem z całym ludem odmówił w języku polskim modlitwę wiernych, opartą głównie na wezwaniach litanii do wszystkich świętych. Modlitwa ta została specjalnie przygotowana na tę okazję. Treść jej była następująca:
Biskup: Abyś Kościołem świętym rządzić i zachować go raczył,
Wierni: Ciebie prosimy, wysłuchaj nas Panie [...].

Po *pax* koncelebransi podchodzili do Celebransa osobiście, diakon także. [...] Z trzech możliwych sposobów przyjmowania Eucharystii pod postacią wina, a mianowicie przez picie, czerpanie łyżeczką lub maczanie hostii, wybrano sposób drugi. Koncelebransi podchodzili kolejno do ołtarza, wzięwszy z tacki łyżeczkę, czerpali z kielicha trochę Krwi Przenajświętszej, spożywali ją, potem puryfikowali łyżeczki czerpiąc nieco wody z oddzielnego naczynia. Po położeniu łyżeczki na tacce, odchodzili na swe miejsca przy ołtarzu. Dla każdego z koncelebransów była przeznaczona jedna łyżeczka.

Diakon także przyjmował Komunię św. pod obiema postaciami: Ciało Pańskie podał mu Celebrans. Krew zaś Przenajświętszą spożył wypijając z kielicha resztę pozostałą po Komunii św. koncelebransów.

Diakon także puryfikował kielich, wypijając wino i wodę do tego użytą. Celebrans umył tylko palce nad kielichem odmawiając odpowiednie modlitwy.

Z racji nadzwyczajnego tłoku w nawie katedry zrezygnowano z konsekrowania hostii dla wiernych i udzielania im Komunii św. z darów konsekrowanych we Mszy, w której uczestniczyli. Była to smutna konieczność, niezgodna z wymaganiami i duchem soborowej odnowy liturgii, ale niestety nieunikniona.

Koncelebra zakończyła się błogosławieństwem Arcypasterza i odmówieniem Ostatniej Ewangelii” (WDL 29:1965 s. 255-258).

⁶ Zob. G r e n i u k. *Reforma liturgiczna* s. 152.

Zgodnie z zaleceniem soborowym o udostępnieniu skarbca słowa Bożego Komisja Liturgiczno-Muzyczna dnia 5 III 1970 r. z upoważnienia biskupa diecezjalnego poleca wprowadzić w życie zestaw czytań mszalnych po uprzednim pouczeniu wiernych przez duszpasterzy. Został opublikowany zestaw czytań na drugie półrocze 1970 r. oraz na obchody świętych, msze wotywny, obrzędowe i za zmarłych⁷ Opublikowano także, na okres eksperymentalny dwóch lat, zestaw polskich śpiewów na wszystkie okresy roku liturgicznego⁸

W związku z wejściem w życie odnowionego *Ordo Missae* Komisja liturgiczna wydała bardzo obszerne wskazania dla duszpasterzy⁹ Nakładają one obowiązek adaptacji wewnątrz kościołów dla potrzeb liturgii, a przede wszystkim właściwego umiejscowienia ołtarza i jego wyposażenia, usytuowania miejsca czytania słowa Bożego, miejsce dla przewodniczącego i służby liturgicznej, scholi, wreszcie odpowiedniego nagłośnienia i oświetlenia. Dokument ów zobowiązuje do przestrzegania społecznego charakteru liturgii. W związku z tym należy zatroszczyć się o lektorów, kantorów, scholę, komentatora, usługujących przy ołtarzu. Przewodniczący powinien wykonywać tylko te czynności, które do niego należą. Dokument zaleca także, aby wierni spożywali Eucharystię z darów konsekrowanych w czasie Mszy świętej. Można zauważyć, iż postulaty te po trzydziestu latach nie zostały w wielu parafiach zrealizowane.

W dniach 9-15 XII 1965 r. został zorganizowany przez Diecezjalną Komisję Liturgiczną, w porozumieniu z Sekcją Pastoralną Wydziału Teologii KUL, kurs komentatorów liturgicznych, w którym uczestniczyło około 120 osób, w tym diakoni i starsi alumni Seminarium Duchownego¹⁰ Referaty poświęcone celebracji liturgii oraz podziałowi ról ze szczególnym uwzględnieniem funkcji komentatora wygłosili ówczesni protagoniści odnowy liturgicznej: ks. Rudolf Zielasko¹¹, ks. Wojciech Danielski¹², ks. Franciszek Greniuk¹³, ks. Franciszek Blachnicki¹⁴, ks. Henryk Boliński¹⁵, ks. Wacław Schenk¹⁶ i ks. Zdzisław Bernat¹⁷ Kurs połączony był

⁷ WDL 44:1970 s. 159-168.

⁸ WDL 44:1970 s.145.

⁹ WDL 44:1970 nr 11 s. 241-250. Odnowione *Ordo Missae* weszło w życie 29 XI 1970 r., w pierwszą niedzielę Adwentu.

¹⁰ Zob. F. G r e n i u k. *Kurs dla komentatorów liturgicznych*. „Collectanea Theologica” 37:1967 z. 1 s. 166; Cz. K r a k o w i a k. *Ksiądz profesora Franciszka Greniuka wkład w odnowę liturgii po Soborze Watykańskim II*. W: *Veritatem facientes*. Red. J. Nagórny, J. Wróbel. Lublin 1997 s. 48.

¹¹ *Msza święta i uczestnictwo wiernych w niej w świetle dzisiejszej teologii*.

¹² *Liturgiczna struktura Mszy świętej i odpowiadające jej wewnętrznie i zewnętrznie postawy wiernych*.

¹³ *Zgromadzenie liturgiczne i podział ról w nim*.

¹⁴ *Komentator w zgromadzeniu liturgicznym*.

¹⁵ *Tekst komentarza liturgicznego*.

¹⁶ *Vitanda w komentarzu liturgicznym i kształtowaniu uczestnictwa wiernych we Mszy świętej*.

¹⁷ *Śpiew i muzyka w odnowionej liturgii*.

z celebracją Eucharystii, wzorowo przygotowanej, oraz celebracją słowa Bożego. Powyższy zespół przeprowadził podobne kursy w Katowicach, w pięciu punktach diecezji przemyskiej, we Wrocławiu, Gdańsku, Warszawie, Włocławku, Gorzowie. Ogółem wzięło w nim udział około 1500 osób duchownych i świeckich.

Potrzeba formacji diecezjalnych referentów liturgicznych była realizowana przez przeznaczony dla nich kurs, który odbył się 28 X 1967 r.¹⁸ Poświęcony on został instrukcji *Eucharisticum Mysterium* z 25 V 1967 r. Dokonano również ustalenia jednolitej dla całej diecezji melodii do części stałych Mszy świętej (kompozycja ks. Pawlaka, wariant II)¹⁹

Instrukcji *Eucharisticum Mysterium* poświęcony był również kurs pastoralno-liturgiczny, który odbył się 14-21 XI 1967 r. w kościele OO. Jezuitów. Uczestniczyło w nim 120 osób duchownych i świeckich. Prelegentami wówczas byli: ks. W. Schenk²⁰, ks. R. Zielasko²¹, ks. F. Blachnicki²², ks. W. Danielski²³, ks. A. Szafranski²⁴ i ks. F. Greniuk²⁵

O intensywności pracy Komisji świadczy fakt, że w ciągu pierwszych pięciu lat istnienia odbyła ona 28 posiedzeń. W następnym okresie, 1970- 1992 spotkała się na ogólnych zebraniach 22 razy oraz wielokrotnie udzielała konsultacji i wydawała opinie na temat urządzenia wewnątrz nowych kościołów czy przebudowy starszych.

Członkowie Komisji przeprowadzali również wizytacje liturgiczne w parafiach diecezji, zwracając uwagę na wyposażenie kościoła, posługę organisty, chóru kościelnego, uczestnictwo wiernych we Mszy świętej, księgi i szaty liturgiczne, posługę ministrantów. Korzystano przy tym z przygotowanego wcześniej kwestionariusza²⁶.

Zorganizowano dekanalne spotkania formacyjne dla księży i świeckich na temat „Sprawowanie Eucharystii w parafiach” Odbywały się one w kilku ośrodkach archidiecezji lubelskiej: w Kraśniku, w Lublinie i w Puławach²⁷

Komisja przeprowadziła formację nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej. Pierwszy taki kurs został ukończony 14 II 1993 r., kiedy to arcybiskup lubelski ustanowił 56 nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej, drugi natomiast został ukończony

¹⁸ Zaprezentowano następujące tematy: *Eucharystia w odnowionej katechezie; Sprawowanie pamiątki pańskiej; Komunia w myśl instrukcji Eucharisticum Mysterium; Przechowywanie Eucharystii; Kult Eucharystii przechowywanej.*

¹⁹ Por. F. G r e n i u k. *Kurs dla dekanalnych referentów liturgicznych.* „Collectanea Theologica” 38:1968 z. 1 s. 115.

²⁰ *Doktryna i praktyka kultu eucharystycznego w zarysie historycznym.*

²¹ *Zasady teologiczne uporządkowania kultu eucharystycznego.*

²² *Odnowa katechezy eucharystycznej w świetle instrukcji z 25 maja 1967 roku.*

²³ *Sprawowania Pamiątki Pana we wspólnocie Ludu Bożego.*

²⁴ *Komunia święta jako pełne uczestnictwo we Mszy świętej.*

²⁵ *Eucharystia jako sakrament trwałą.*

²⁶ Cz. K r a k o w i a k. *Sprawozdanie z działalności Komisji Liturgicznej.* Lublin 1996 s. 1 (Mps udostępniony przez przewodniczącego tejże Komisji).

²⁷ Wygłoszone zostały referaty: B. M i g u t, T. S t o l z. *Uprawnienia, obowiązki i zadania celebransy Mszy św;* Cz. K r a k o w i a k. *Funkcje ludu i posługujących we Mszy św.; Wnętrze Kościoła według wymogów liturgii.*

26 III 1995 r. i ustanowionych zostało wówczas 18 nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej, wśród których znalazło się 12 sióstr zakonnych. Obecnie całkowita liczba nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej w archidiecezji lubelskiej wynosi 74.

Komisja Liturgiczna dwa swoje spotkania poświęciła problematyce przygotowania I Komunii świętej dzieci. Materiały zostały zamieszczone w diecezjalnym periodyku²⁸

Komisja na łamach miesięcznika „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”, a od 1992 „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” systematycznie podawała do druku dokumenty Stolicy Apostolskiej, Konferencji Episkopatu Polski oraz biskupa diecezjalnego dotyczące zagadnień liturgicznych i pastoralnych. Od 1997 r. urzędowy periodyk archidiecezji lubelskiej stał się kwartalnikiem. Komisja dysponuje własną stroną internetową.

Przewodniczący Komisji wiele razy brał udział w konferencjach księży dziekanów z biskupem diecezjalnym, prezentując aktualne zagadnienia liturgiczne.

Korzystano również z mass mediów, aby przedstawiać wiernym problematykę roku liturgicznego, uczestnictwa w Eucharystii, wtajemniczenia w liturgię.

Z inicjatyw wydawniczych Komisji lub jej poszczególnych członków należy wymienić:

- zbiór dokumentów Episkopatu Polski dotyczących liturgii oraz wzory formularzy i pism kierowanych do Kurii²⁹;
- śpiewnik dla dzieci przystępujących do I Komunii świętej³⁰;
- modlitewnik dla nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej³¹;
- modlitewnik służący wiernym podczas peregrynacji krzyża i księgi Pisma świętego po rodzinach archidiecezji³²;
- w związku ze wznowieniem celebracji Jutrznii i Godziny Czytań w Wielki Piątek i Wielką Sobotę w katedrze i w wielu kościołach parafialnych wydano teksty do tej modlitwy wraz z zapisem melodii³³

III. DOKUMENTY LITURGICZNO-PASTORALNE O CHARAKTERZE DIECEZJALNYM

W odpowiedzi na zawarte we *Wprowadzeniu Ogólnym do Mszału Rzymskiego* pozwolenie do udzielania Komunii świętej pod dwiema postaciami biskup lubelski

²⁸ „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” (dalej skrót: WAL) 69:1995 s. 148-160.

²⁹ *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1993*. Oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin 1994.

³⁰ *Do ołtarza już idziemy*. Lublin 1994; *Śpiewnik dla dzieci*. Red. Cz. Krakowiak, S. Duma i in. Lublin 1996.

³¹ Archidiecezjalna Komisja Liturgiczna. *Nadzwyczajny szafarz Komunii świętej*. Lublin 1992.

³² *Przez krzyż do zmartwychwstania. Nawiedzenie krzyża i księgi Pisma świętego w rodzinach archidiecezji lubelskiej*. Red. Cz. Krakowiak. Lublin 1998.

³³ Archidiecezjalna Komisja Liturgiczna. *Liturgia Godzin. Jutrznia i Godzina Czytań z Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty*. Lublin 1998.

dnia 7 IV 1971 wydał dekret, w którym zapisał m.in.: „Dla dobra duchowego wiernych, mając na uwadze ożywienie życia eucharystycznego, zgodnie z wymogami Instrukcji Kongregacji Kultu Bożego z dnia 29.06.1970 roku pozwalamy niniejszym na udzielenie Komunii świętej pod dwiema postaciami w ramach przepisów zawartych w tejże Instrukcji. Komunia święta jest szczególnie zalecana podczas Mszy św. odprawianych za nowożeńców, prymicyjnych i chorych”³⁴

Po ukazaniu się *Obrzędów sakramentu małżeństwa* w 1974 r. i II Instrukcji Episkopatu Polski o przygotowaniu do małżeństwa Archidiecezjalne Duszpasterstwo Rodzin przygotowało Wytyczne I i II Instrukcji Episkopatu Polski w zastosowaniu do potrzeb i możliwości diecezji lubelskiej. Powyższe wytyczne precyzowały w szczególny sposób przygotowania bezpośredniego³⁵

W diecezji lubelskiej znalazła również zastosowanie Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania (przyjęta przez 146 Konferencję Episkopatu dnia 16 I 1975 r.³⁶). Została ona rozszerzona przez Diecezjalną Komisję do Spraw Apostolstwa Świeckich o sakrament bierzmowania, co podkreśla związek sakramentu bierzmowania z chrztem, jest znakiem przymierza, odpowiedzialnością za Kościół, świadectwem i udzieleniem mocy Ducha świętego³⁷

W 1964 r., wychodząc naprzeciw potrzebom duszpasterskim wiernych, na mocy Konstytucji o liturgii i Motu proprio Pawła VI *Pastorale munus*, biskup lubelski wydał dekret pozwalający na celebrację jednej Mszy świętej w godzinach wieczornych³⁸ W 1970 r. w tej sprawie został wydany drugi dekret, rozszerzający to pozwolenie na wszystkie niedziele i święta obowiązujące oraz inne ważne dni roku liturgicznego³⁹

W 1993 r. przygotowano nową instrukcję o przygotowaniu dorosłych do sakramentu bierzmowania⁴⁰ Bierzmowanie dorosłych raz w miesiącu ma miejsce w Archikatedrze.

W 1995 r. weszło w życie zarządzenie arcybiskupa lubelskiego w sprawie regulaminu obowiązującego fotografów i operatorów kamer filmowych w archidiecezji lubelskiej⁴¹ W związku z tym komisja liturgiczna organizuje kursy dla fotografów i kamerzystów, które dają im licencję filowania czy fotografowania czynności liturgicznych. Pierwszy taki kurs miał miejsce w 1995 r. Ostatni odbył się 22-23 X 1999 r. Ogółem tego typu przeszkolenie odbyło ponad 400 kamerzystów i fotografów. Archidiecezjalna Komisja Liturgiczna opracowała *Regulamin pracy fotografów i kamerzystów*, obowiązujący na terenie archidiecezji lubelskiej po zatwierdzeniu przez arcybiskupa lubelskiego.

³⁴ WDL 45:1971 s. 100.

³⁵ WDL 49:1975 s. 61-78.

³⁶ WDL 49:1975 s. 53-57.

³⁷ WDL 49:1975 s. 58:60.

³⁸ WDL 38:1964 s. 233-235.

³⁹ WDL 44:1970 s. 185.

⁴⁰ *Instrukcja dotycząca przygotowania dorosłych do sakramentu bierzmowania*. WAL 67:1993 s. 181-185.

⁴¹ WAL 69:1995 s. 144-145.

IV. SYNOD DIECEZJALNY

Sobór Watykański II stał się inspiracją do zainicjowania w wielu diecezjach synodów, które miały jego nauczanie jeszcze bardziej wcielić w życie kościołów lokalnych. Dnia 26 XI 1976 r. biskup lubelski powołał komisję do przygotowania Synodu Diecezjalnego Lubelskiego. Na dziewięciu członków tej komisji trzech uczestniczyło w pracach Diecezjalnej Komisji Liturgicznej⁴². Została również powołana komisja, składająca się z 17 osób, do spraw odnowy liturgii. Komisja ta została podzielona na trzy podkomisje do spraw 1) liturgii, 2) muzyki oraz 3) sztuki sakralnej. We wrześniu 1979 r. Komisja Liturgiczna przekazała Komisji Głównej Synodu tekst opracowanego dokumentu, który nosił tytuł *Życie liturgiczne w diecezji*. Po przestudiowaniu i wniesieniu poprawek tekst ów został przyjęty przez Komisję Główną 21 II 1980 r. Następnym krokiem w pracach nad tekstem była jego prezentacja na spotkaniu synodalnym, w którym uczestniczyły delegacje synodalne z całej diecezji. Tekst dokumentu wręczono zaproszonym delegatom z prośbą o jego konstruktywne przedyskutowanie i zgłaszanie wniosków. Ostatecznie dokument synodalny poświęcony liturgii został przyjęty wraz z innymi schematami przez biskupa lubelskiego 8 VI 1985 r. Synod w odrębnym dokumencie podjął zagadnienie przepowiadania słowa Bożego, dzieląc przepowiadanie na homilijne, ewangelizacyjne i katechizacyjne⁴³. Synod Diecezjalny Lubelski odbywał się zatem w latach 1975-1985 i był dziewiątym synodem po Soborze Watykańskim II w Polsce.

Dokument synodalny zatytułowany *Życie liturgiczne* składa się z siedmiu części: ogólne zasady sprawowania liturgii; przygotowanie i udział w liturgii; sakramenty święte; inne akty kultu (Liturgia Godzin, codzienna modlitwa wiernych, sakramentalia, modlitwa brewiarzowa, pogrzeb); życie wspólnoty w roku liturgicznym; świątynia jako miejsce kultu; muzyka i sztuka⁴⁴. Trzeba jednakże zauważyć, że pierwotny dokument opracowany przez Komisję Liturgiczną i przyjęty przez Komisję Główną Synodu został przez Komisję Koordynacyjno-Redakcyjną zredukowany i zamieszczony w ostatecznych dokumentach synodalnych⁴⁵. Ostateczne skrócenie dokumentu sprawiło, że ma on charakter zbyt ogólnikowy i za mało zauważa konkretne problemy.

V. WNIOSKI

Oceniając życie liturgiczne archidiecezji lubelskiej, należy stwierdzić, że w zasadzie wszystkie kościoły wyposażone są w obowiązujące księgi liturgiczne, szaty i przedmioty potrzebne do sprawowania liturgii. Dokonano w miarę możliwości adap-

⁴² Por. *Dekret biskupa lubelskiego*. WDL 50:1976 s. 134.

⁴³ *II Synod Diecezji Lubelskiej*. Red. W. Zakrzewski. Lublin 1988 s. 11-33.

⁴⁴ Tamże s. 75-105.

⁴⁵ Zob. K r a k o w i a k. *Księża profesora Franciszka Greniuka* s. 56.

tacji wewnątrz kościołów, stosownie do wymogów liturgii. Poszerza się zakres posług i funkcji spełnianych przez osoby świeckie⁴⁶

Można zarysować następujące pola dalszej odnowy życia liturgicznego:

– Celebracja sakramentu pojednania i pokuty. Nadal w wielu parafiach sprawowany jest on jedynie podczas celebracji Eucharystii. Właściwie nie został przyjęty *Obrzęd pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem*. Nie uwzględnia się przez to społecznego wymiaru grzechu oraz pokuty i pojednania.

– Niedostateczne wprowadzenie wiernych w Liturgię Godzin. Można tutaj zauważyć nawet regres, przejawiający się w zaniku nieszporów niedzielnych w większości parafii.

– Serce roku liturgicznego, jakim jest Triduum Paschalne, w praktyce liturgiczno-pastoralnej nie zawsze jest należycie docenione. Uwaga ta dotyczy zwłaszcza celebracji wigilii paschalnej, która przez wielu duszpasterzy i wiernych jest traktowana nadal jako nabożeństwo wielkosobotnie, a nie jako najważniejsza celebracja w roku liturgicznym.

– Znak pokoju jest zastępowany w wielu kościołach głośnie aklamacją „Pokój nam wszystkim”

– Można zauważyć brak mistagogii liturgicznej, katechezy liturgicznej, która wprowadzałaby wiernych w świadome przeżywanie misterium obecnego w niej Chrystusa i jego zbawczego dzieła.

– W niewielkim stopniu mają miejsce celebracje słowa Bożego, których celem jest uwrażliwienie na wartość słowa Bożego.

– Potrzeba pogłębionej formacji liturgicznej w seminariach duchownych oraz permanentnej formacji duchowieństwa.